

ЗАКОНОДАВЧЕ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

A. Kaminsky,

Competitor National University of Water Management and Nature

LEGISLATIVE AND REGULATORY CONTROL OF REGIONAL INNOVATION SYSTEM IN THE CONTEXT OF INNOVATION POLICY

Проаналізовано нормативно-правові акти, які регулюють функціонування складових елементів регіональної інноваційної системи з метою визначення переваг та окреслення перспектив їх подальшої кодифікації. Доведено суперечливість нормативно-правової бази інноваційної діяльності. Запропоновано шляхи удосконалення законодавчого та нормативно-правового регулювання розвитку регіональної інноваційної системи в контексті реалізації інноваційної політики. Зазначено, що розробка правових засад концепції регіональної інноваційної системи в Україні прискорить створення умов для раціонального використання фактора інтернаціоналізації, сприятиме інноваційним процесам, досягненню стандартів і темпів інноваційного розвитку, властивих розвиненим країнам.

Analyzes regulations that govern the operation of the constituent elements of the regional innovation system in order to determine the advantages and outline prospects for their future codification. Proved contradictory legal framework of innovation. Ways of improving the legislative and legal regulation of regional innovation system in the context of innovation policy. It is noted that the development of the legal principles of the concept of regional innovation systems in Ukraine will accelerate the creation of conditions for sustainable use of factors of internationalization, innovation processes contribute to achieving the standards and pace of innovation inherent in developed countries.

Ключові слова: регіональна інноваційна система, інноваційна політика, інновації, інноваційна інфраструктура, інноваційна діяльність.

Key words: regional innovation systems, innovation policy, innovation, innovation infrastructure, innovation.

ВСТУП

Прогрес будь-якої держави сьогодні нерозривно пов'язаний з інноваційним розвитком суспільства. Якщо раніше країна могла впевнено утримувати позиції на зовнішніх ринках за рахунок дешевої робочої сили та сировинних матеріалів, то нині через посилення конкуренції на світовому ринку дедалі більшого значення набуває нестандартний науково-технічний напрям розвитку держави.

Відтак, економіка України в контексті загальносвітових тенденцій може ефективно розвиватись лише за умови постійного впровадження інноваційних ідей і проєктів. Необхідною умовою здійснення інноваційної діяльності в країні є наявність дієвої регіональної інноваційної системи та сукупності законодавчих актів, які б регулювали функціонування її складових елементів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Інноваційний розвиток став орієнтиром для впровадження новітніх науково-технологічних здобутків суспільства. Безперечно, дедалі більше підприємств усіх форм власності, різноманітних установ та організацій застосовують у своїй діяльності прогресивні досягнення науки і техніки.

Однак на тлі передових цілей виникають і проблеми, подолання яких є необхідною умовою для становлення та реалізації інноваційної моделі розвитку держави. Однією з таких проблем стала велика кількість нормативно-правових актів, що регламентують інноваційну діяльність, оскільки це заважає суб'єктам чітко визначити порядок, етапи та можливі способи інноваційної діяльності, що перешкоджає ефективному фун-

кціонуванню інноваційної моделі розвитку держави. Відтак потреба створення єдиного кодифікованого нормативного акта є досить актуальною.

З огляду на це, в роботі ставиться завдання стисло проаналізувати законодавчі акти, які регулюють функціонування складових елементів регіональної інноваційної системи з метою визначення переваг та окреслення перспектив їх подальшої кодифікації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Варто зазначити, що законодавство України у сфері інноваційної діяльності базується на Конституції України і складається із законів України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки", "Про інноваційну діяльність", "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", "Про інвестиційну діяльність" та інших нормативно-правових актів, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання розвитку регіональної інноваційної системи в Україні, встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки інноваційним шляхом.

До того ж, інноваційна діяльність, а відтак і питання регіональних інноваційних систем регулюється низкою нормативно-правових актів вищої юридичної сили, а саме: Господарським кодексом України (де дається визначення інноваційної діяльності, визначаються її види, форми інвестування в інновації, шляхи і форми державного регулювання та система державних гарантій інноваційної діяльності, основні засади державної експертизи інноваційних проєктів, поняття та зміст договору на створення і передачу науково-технічної

продукції, який використовується для виконання інноваційних розробок на замовлення суб'єкта інноваційної діяльності з метою їх наступної реалізації); Цивільним кодексом України (який регулює договірні відносини, що складаються в процесі виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, в тому числі розробки інноваційних проектів) [3].

На особливу увагу в інноваційній системі регіону заслуговує структура та характер відносин між суб'єктами. Національне правове поле, яке формалізує практику цих відносин, представлене сукупністю нормативно-правових актів різних органів державної влади, до яких належать: Положення про Державне агентство України з інвестицій та інновацій; Указ Президента України "Про Національну раду з інноваційного розвитку України"; постанови Уряду України "Про Концепцію державної підтримки розвитку малого підприємництва", "Про порядок укладення договорів про спільну діяльність щодо виконання інвестиційних та інноваційних проектів", "Про деякі питання організації діяльності технологічних парків" тощо.

Відповідно до законодавства державну підтримку одержують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, зокрема підприємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних. При цьому цілковито ігнорується потреба сприяння розвитку елементів інноваційної інфраструктури, які є інструментом подолання розриву між ланками інноваційного процесу (освіта — наука — виробництво).

Таким чином, усвідомлення безальтернативності інноваційного шляху розвитку економіки України потребувало створення ґрунтовної нормативно-правової бази. Так, у 1991 р. був прийнятий перший Закон інноваційного спрямування "Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності", який закладав основи державної політики в науково-технологічній сфері, визначав її основні завдання, механізми формування та реалізації. У 1993 р. було прийнято низку законів, спрямованих на охорону інтелектуальної власності, які відкривали шлях до формування ринку інновацій та участі України у міжнародному трансфері технологій.

Базовий Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність", який визначає основні напрями державної політики в цій сфері і правове поле діяльності владних структур, був прийнятий 1 грудня 1998 р. Його положення набули розвитку в наступному знавому нормативному акті — Законі України "Про інноваційну діяльність", в якому відбувся перехід від акценту на суто науково-технічній сфері, якою законодавство обмежувалося досі, до методології проектного управління інноваційними процесами. В законі було визначено організаційні механізми та засоби фінансової підтримки виконання інноваційних проектів. На жаль, Закон "Про інноваційну діяльність" так і не вступив у дію в повному обсязі. Визначальну роль у цьому відіграло призупинення, одразу після його прийняття, низки головних положень щодо надання податкових та митних пільг для інноваційних підприємств. Не було реалізовано й положення закону щодо організаційної системи управління інноваційними процесами, зокрема створення уповноважених державних та регіональних установ.

Можна виділити безліч нормативно-правових актів (закони, постанови, акти, укази та накази), які були прийняті, щодо розвитку національної інноваційної системи, а, відтак, і регіональних інноваційних систем, які встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки. З них всіх, на нашу думку, варто відзначити Концепцію науково-технічного та інноваційного розвитку України та Стратегію Інноваційного розвитку України на 2010—2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів. Метою Концепції є визначення основних засад формування та реалізації збалансованої державної політики

з питань забезпечення розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Положення Стратегії відповідають принципам сталого розвитку та завданню побудови конкурентоспроможної економіки, адаптованої до глобальних викликів у довгостроковому періоді.

Слід зазначити, що протягом 1992—2002 рр. було прийнято близько 150 правово-нормативних документів спрямованих на інноваційні перетворення в державі. Але значних зрушень в даному напрямі так і не відбулося. Однобокий підхід до впровадження політики інноваційного розвитку спричинив відсутність відповідної фінансово-кредитної, податкової, амортизаційної політики, позабуджетних комерційних інвестицій, що забезпечувало б стимулювання суб'єктів інноваційного процесу до рішучих і результативних дій.

Важливим є Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", що покликаний зобов'язати органи виконавчої влади України всіх рівнів створювати режим найбільшого сприяння виконанню робіт, спрямованих на реалізацію відповідних пріоритетних напрямків і концентрації на них фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів.

Останніми роками в Україні були зроблені спроби по збереженню і розвитку наукового, науково-технічного і інноваційного потенціалу. Прийнята "Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004—2015 роки", реалізуючи яку українські вчені приступили до вироблення концепції інноваційної моделі розвитку економіки. Проте роль і місце регіональної інноваційної системи в даній концепції не визначено, не конкретизована її структура. Аналізуються лише окремі сегменти: формування інституційного пристрою інноваційної економіки, технологічні пріоритети інноваційного розвитку виробничої сфери економіки, фінансування науково-технологічної і інноваційної діяльності, розвиток інноваційного підприємництва, ринок об'єктів права промислової власності, державна політика в національній інноваційній системі [1].

Важливим кроком на шляху розвитку регіональної інноваційної системи в Україні стало прийняття урядом державної програми "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті та науці" на 2006—2010 рр. Необхідною складовою цієї програми є створення інформаційних ресурсів українського науково-освітнього простору. Отже, результатом реалізації програми має стати підвищення якості, доступності та конкурентоспроможності національної освіти і науки на світовому ринку праці та освітніх послуг; створення нових методів і надання нових можливостей для наукового пошуку та технологічного розвитку; підвищення ефективності наукових досліджень; створення умов для ефективного наукового співробітництва; забезпечення доступу громадян до науково-освітніх ресурсів та створення умов для безперервного навчання протягом життя.

Стан розвитку науково-технологічної та інноваційної сфер неодноразово розглядала Рада національної безпеки і оборони України. Зокрема за результатами її засідання Президент України видав Указ "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України "Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України". Одним із завдань, визначених в Указі було розроблення Концепції розвитку національної інноваційної системи та плану заходів щодо її реалізації.

Варто підкреслити, що з метою створення організаційно-економічних умов, які дією впливатимуть на розвиток інноваційної діяльності в країні, розроблено та затверджено постановою Кабінету Міністрів України Державну цільову економічну програму "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009—2013 рр. Програма спрямована на створення інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити ефективне використан-

ня вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки.

Подоланню значного розриву між навчальним і науково-дослідним процесом має сприяти прийнятий Закон України "Про наукові парки". Зазначений законопроект визначає правові, економічні, організаційні відносини, пов'язані зі створенням і функціонуванням наукових парків, заснованих на базі вищих навчальних закладів IV рівня акредитації та наукових установ України, і спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення і впровадження виробництва інноваційної продукції та її реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках, поєднання освіти, науки і виробництва з метою прискорення інноваційного розвитку економіки України.

У 2009 р. за розпорядженням Кабінету міністрів України було схвалено Концепцію розвитку національної інноваційної системи, метою якої є визначення основних засад формування та реалізації збалансованої державної політики з питань забезпечення розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Системний погляд на формування державної політики у сфері визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку був закладений з прийняттям Закону України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні". Зокрема введено класифікацію пріоритетів інноваційної діяльності, визначено порядок формування, реалізації та моніторингу виконання пріоритетів інноваційного розвитку регіонів.

З прийняттям Закону України "Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій" Україна намагається включитися в світовий процес комерціалізації наукових знань. Названий Закон визначає правові, економічні, організаційні та фінансові засади державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій і спрямований на забезпечення ефективного використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України, технологічності виробництва продукції, охорони майнових прав на вітчизняні технології на території держав, де планується або здійснюється їх використання, розширення міжнародного науково-технічного співробітництва у цій сфері [2].

Отже, в Україні за час її незалежного існування сформувалося досить розгалужене законодавче забезпечення інноваційної діяльності. У наведених нормативних актах закріплено основні положення державної політики у сфері інноваційної діяльності, поняття, якими керуються суб'єкти цієї діяльності та відповідні органи, що реалізують інноваційну політику, а також безпосередньо встановлено компетенцію органів державного управління інноваційною діяльністю. Однак у цих документах немає комплексного визначення загальних напрямів державної політики в інноваційній сфері, правового механізму здійснення суб'єктами інноваційної діяльності та не впорядковано законодавче і правове підґрунтя реалізації державної політики інноваційного розвитку суб'єктами інноваційної діяльності та суб'єктами владних повноважень. До цього часу відсутня достатньо ефективна правова основа функціонування венчурного капіталу як ринкового інституту, процедури створення окремих суб'єктів інноваційної діяльності безпідставно ускладнені.

Закони про Державний бюджет України протягом останніх років зупиняють дію норм законів України щодо рівня фінансового забезпечення наукової, науково-технічної, освітньої сфер, а також щодо створення пільгових умов для розвитку інноваційної діяльності.

Законодавством України, на відміну від більшості країн світу, не передбачено стимулювання залучення у науково-технічну та інноваційну сфери позабюджетних коштів, не стимулюються витрати промисловості на наукові дослідження і розробки, а також інвестиції в інноваційну сферу з боку банків та інших інвесторів.

До того ж, практично відсутні цільові законодавчі норми, спрямовані на підтримку інноваційної діяльності саме суб'єктів малого підприємництва. Відтак інноваційні за суттю суб'єкти малого підприємництва через недосконалість, яка панує у чинному законодавстві України, формально такими не вважаються, а тому позбавлені можливості користуватися підтримкою з боку держави; у змісті діючих регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку та регіональних програм інноваційного розвитку недостатньо уваги приділяється питанням створення сприятливого інноваційного бізнес-середовища для малого бізнесу.

Іншою суттєвою вадою вітчизняного інноваційного законодавства є те, що воно не вирішує основну проблему відносин з володіння та розповсюдження інновацій — проблему охорони прав на інтелектуальну власність.

Проведений аналіз свідчить, що в Україні прийнято базові нормативно-правові акти, які визначають складові регіональної інноваційної системи та окремі програми їх розвитку. Формальним записується законодавство щодо формування і розвитку інноваційної інфраструктури. Якщо розглядати вітчизняний досвід розвитку інноваційної інфраструктури, то варто відзначити часткову наявність нормативно-правового забезпечення її функціонування. Зокрема: Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів" та "Про затвердження Державної цільової економічної програми "Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009—2013 роки"; Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми "Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2008—2012 роки", "Про схвалення інноваційної програми наукового парку "Київська політехніка" на 2007—2011 роки".

Дослідження законодавчої бази в сфері інноваційної інфраструктури в країні вказує на непослідовність кроків у її формуванні та фрагментарність. Закони України й інші нормативно-правові документи змістовно, в основному, не пов'язані між собою і досить часто суперечать один одному. У законах відсутні чіткі визначення та тлумачення термінів "технополіс", "бізнес-центр", "бізнес-інкубатор", хоча вони зазначаються у законах України "Про інноваційну діяльність" як інноваційні підприємства. Очевидно, що відсутність законодавчо закріплених визначень з урахуванням специфіки та сутності різних інноваційних структур ускладнює, а іноді унеможливує їх функціонування.

Звичайно, на нашу думку, доцільно було б розробити та прийняти нормативні акти, які б створювали умови та регулювали діяльність кожного виду об'єктів інноваційної інфраструктури.

Відтак нормативно-правова база інноваційної діяльності є досить суперечливою, крім того, неповною мірою відповідає засадам економіки, що ґрунтується на знаннях. Не зважаючи на чималу кількість законодавчих актів, в інноваційній сфері очікуваного позитивного ефекту не отримано. Тут можна дати наступні пояснення: інноваційне законодавство на сьогодні все ще перебуває в суперечливому стані у зв'язку з відсутністю єдиної концептуальної основи правового поля у сфері інноваційної діяльності; відсутність у державі відповідної інфраструктури, що могла б забезпечити реалізацію законодавства; відсутність ефективної правової основи захисту прав інтелектуальної власності; нерозвиненість системи інноваційного менеджменту.

Незважаючи на те, що базове законодавство, необхідне для формування регіональних інноваційних систем, вже значною мірою створено, його практичне використання стримується: відсутністю цілісної кодифікованої системи законодавства, яке має врегулювати правовідносини у сфері інноваційної діяльності; не-

довершеністю, недосконалістю та безсистемністю формування нормативно-правової системи, яка відповідає за регулювання та стимулювання інноваційної діяльності; поширенням практики ігнорування законодавства або зупинення дії статей законів, які стосуються фінансування та стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності; відсутністю системної, чіткої структурної законодавчої бази, що є регулюючою умовою створення підприємств і норм взаємин між суб'єктами інноваційної інфраструктури; не орієнтованістю українського інноваційного законодавства на функціонування економіки в жорсткому конкурентному середовищі;

Отже, на державному рівні визнано внутрішньополітичне та геополітичне значення та встановлено правовий зміст регіональної інноваційної системи, що є необхідною передумовою змін векторності державної економічної політики у напрямі інноваційних трансформацій та оптимізації змісту її інноваційної складової з метою реалізації оптимальної з урахуванням світових тенденцій інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки. Проте, незважаючи на це, не відбулося адаптації вітчизняного інноваційного законодавства, його пристосування до формування всіх підсистем регіональної інноваційної системи та створення інноваційного ринку, включення до нього тих норм, які б, реалізуючи регулятивно-динамічну функцію права, активізували та спрямували діяльність суб'єктів господарювання в інноваційне русло.

Відтак в Україні необхідно здійснити низку заходів із систематизації чинного законодавства, а також з урахуванням розвитку інноваційної сфери врегулювати перспективні напрями інноваційної політики та прийняти єдиний кодифікований акт — інноваційний кодекс України. Кодифікація інноваційного законодавства вирішить цілу низку завдань щодо формування оптимального нормативно-правового середовища функціонування регіональної інноваційної системи відповідно до пріоритетів державної інноваційної політики. Ці завдання розв'язуються, зокрема, шляхом систематизації складу всіх важливих елементів інноваційних правовідносин: їх суб'єктів та учасників; об'єктів; системи юридичних фактів, що опосередковують динаміку інноваційного процесу.

Також, з метою удосконалення механізмів державного регулювання регіональної інноваційної системи необхідно: прийняти в новій редакції Закони України: "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" та "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки"; сформулювати правове і методичне забезпечення діяльності в інноваційній сфері для венчурних фондів, суб'єктів інноваційної інфраструктури; розвивати та удосконалювати законодавче забезпечення ринку прав на об'єкти інноваційної діяльності, у тому числі адаптацію національного законодавства до відповідних стандартів ГАТТ/СОТ; вдосконалювати законодавчу базу, що регламентує охорону прав інтелектуальної власності; визначити законодавчими актами систему виплат винагороди винахідникам; законодавчо врегулювати запровадження нових інструментів регіонального розвитку; створити надійні правові гарантії для ефективного функціонування усіх форм власності і розвитку різноманітних форм підприємства; відповідно до вимог законів України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" і "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" розробити та запровадити механізми проведення прогностичних досліджень, формування і реалізації інноваційних програм та державного замовлення, їх моніторинг, державної підтримки і залучення позабюджетних коштів для реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; забезпечити посилення контролю за дотриманням норм Конституції України та вимог законів України з питань наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; внести зміни до Законів України: "Про інноваційну діяльність" (для запровадження механізмів стимулювання інноваційної діяльності, сприяння формуванню нових

інноваційних підприємств); "Про освіту" (для надання університетам права на створення малих підприємств та особливих прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок державного фінансування, частині використання в якості вкладів в уставні фонди малих підприємств, створених співробітниками); "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" (для регулювання складної роботи по будівництву сучасних центрів високих технологій і наукомісткого виробництва).

Зокрема дуже важливо врегулювати питання про надання податкових і митних пільг технологічним паркам та вільним економічним зонам. На нашу думку, такі преференції слід залишити лише для невеликої кількості проектів національного масштабу, які здійснюють принципово позитивний вплив на економіку країни. При цьому механізми державної підтримки інноваційної діяльності має бути істотно спрощено у формальній частині, з обов'язковим залученням до цієї процедури представників ринку високих технологій.

Ми переконані в тому, що розробка правових засад концепції регіональної інноваційної системи в Україні прискорить створення умов для раціонального використання фактора інтернаціоналізації, сприятиме інноваційним процесам, досягненню стандартів і темпів інноваційного розвитку, властивих розвиненим країнам.

ВИСНОВКИ

Загалом в Україні створена важлива законодавча база для здійснення і розвитку інноваційної діяльності. Законодавче регулювання регіональної інноваційної системи забезпечується Законами України, які безпосередньо регулюють інноваційну діяльність, а саме: "Про інноваційну діяльність", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", "Про наукову і науково-технічну експертизу", "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій", "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків", "Про стимулювання розвитку регіонів" та іншими нормативно-правовими документами, зокрема Постановами Кабінету міністрів, Указами Президента тощо.

З метою формування цілеспрямованої, послідовної державної інноваційної політики необхідним є забезпечення структурної повноти, комплексності і системності законодавчої і нормативно-правової бази щодо розвитку регіональної інноваційної системи України.

Література:

1. Бубенко П. Інноваційний розвиток регіонів [монографія] / П. Бубенко, О. Снісаренко. — Харків: "Форт", 2009. — 160 с.
2. Задахайло Д. Кодифікація інноваційного законодавства: окремі концептуально-правові підходи / Д. Задахайло // Вісник Національної академії правових наук України. — 2010. — № 4 (63). — С. 177—185.
3. Кириченко І. Шляхи активізації інноваційної діяльності в регіоні / І. Кириченко // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами. Серія "Державне управління" [Зб. наук. праць] ДонДУУ. — Донецьк: ДонДУУ, 2006. — Вип. 61. — Т. VII. — С. 116—122.

References:

1. Bubenko, P. (2009), *Innovatsijnyj rozvytok rehioniv* [Innovative regional development], Fort, Kharkov, Ukraine.
2. Zadyhaylo, D. (2010), "Codification of innovative legislation: some conceptual and legal approaches", *Visnyk Natsional'noi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, vol. 4 (63), pp. 177—185.
3. Kirichenko, I. (2006), "Ways to accelerate innovation in the region", *Sotsial'nyj menedzhment i upravlinnia informatsijnymy protsesamy. Seriiia "Derzhavne upravlinnia"*, vol. 61, pp. 116—122.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2014 р.